

- Beslutande:** Peter Axelsson
- Handläggare:** Peter Axelsson
- Ärende:** Regional harmonisering av avgifter och lån på bibliotek

Bakgrund:

Många av länets invånare rör sig regelbundet över kommungränserna. Med gemensamma regler och avgifter blir bibliotekens tjänster mer begripliga för användarna. Genom att standardisera villkor och arbetssätt kan tid frigöras för medarbetare på biblioteken.

Regionbibliotek Stockholm har i dialog med länets folkbibliotek antagit följande regionala rekommendationer kring avgifter och lån som ett led i en fördjupad samverkan på ytterligare områden.

Rekommendationerna visar en gemensam viljeinriktning. Olikheter i organisation och förutsättningar innebär dock att det kan ta tid att uppnå en fullständig harmonisering, men alla har gemensamma mål att sträva emot.

Reservationer Mål: Att reservationsavgifter tas bort

Försenade medier Mål: Förseningsavgifterna tas bort

Förkommet material Mål: För förkommet (ej återlämnat) material rekommenderas följande avgifter: Vuxenmedia ersätts med minst 300 kr, film och TV spel 600 kr, CD skiva 200 kr, pocket 100 kr, tidskriftsnummer 100 kr, fjärrlånad media faktisk kostnad samt barnmedia 0 kr.

Nytt bibliotekskort Mål: Bibliotekskort ska vara gratis, gäller även ersättningskort för förlorade kort

Bibliotekskort för barn Mål: Barn från 13 år kan få ett bibliotekskort utan vuxens närvaro/godkännande.

Inledning

De kommunala folkbiblioteksverksamheterna i Stockholms län är välbesökta. Under pandemiåret 2021 gjordes över sex miljoner fysiska besök och över nio miljoner besök på bibliotekens webbplatser. Enligt den nationella biblioteksstatistiken för 2021 är drygt var femte invånare i länet en aktiv låntagare. Totalt finns drygt 130 folkbibliotek i länet, från de stora biblioteken i kommuncentrum till bibliotek i de mindre orterna. I vissa kommuner finns endast ett folkbibliotek (till exempel Salem, Nykvarn, Lidingö och Vaxholm) medan några kommuner som till exempel Botkyrka och Norrtälje har många bibliotek (6-8 st) i sin organisation. Störst av alla organisationer är Stockholms stadsbibliotek med knappt 50 bibliotek.

Sedan 2019 driver Regionbibliotek Stockholm tillsammans med de 26 folkbiblioteksorganisationerna i länet ett arbete kring samverkan. En omfattande medieutredning presenterades i januari 2022 och den visade bland annat hur biblioteksbesökarna i många fall lånar över kommungränser. Regionbiblioteket har även möjliggjort ett omfattande kunskapsunderlag inför Addas (fd Kommentus) kommande e-boksupphandling och olika arbetsgrupper arbetar med frågor om hur biblioteken i samverkan kan effektivisera och stärka verksamheterna kring e-medier och mångspråk.

Gemensamt för regionbibliotekets arbete är att invånarnytta och invånarperspektiv ska styra val av aktiviteter. Områden där det går att uppnå stordriftsfördelar och effektivisering ska identifieras. Organisering av samverkan utgår från det kommunala självstyret och från gällande lagstiftning, samt utformas efter vad som är lämpligt för enskilda aktiviteter.

Nuläge

Idag varierar lånevillkor, avgifter och regler mellan folkbiblioteksorganisationerna i länet. Regionbibliotek Stockholm kartlade under våren 2021 alla kommuners regler. Sammanställningen visade att det finns många likheter, men även skillnader.

En grund för större samordning är att respektive biblioteksorganisation är beredd att justera sina regler och avgifter för att ta steg mot en harmonisering med övriga kommuner i länet. Chefsgruppen (länets alla folkbibliotekschefer) och samverkansledningsgruppen har diskuterat frågan och tillsatte en arbetsgrupp som utifrån sammanställningen tog fram förslag på mål för olika områden. De förslagen har sedan diskuterats vid flera tillfällen, både digitala och fysiska möten. Utifrån förslagen och de synpunkter som kommit fram i processen har Regionbibliotek Stockholm tagit fram dessa regionala rekommendationer.

Önskat läge

Många av länets invånare rör sig regelbundet över kommungränserna. Med gemensamma regler och avgifter blir tjänsterna mer begripliga för medborgarna.

Genom att standardisera villkor och arbetssätt kan tid frigöras för medarbetare.

En harmonisering av lånevillkor och avgifter är ett första steg som lägger grunden för fördjupad samverkan på ytterligare områden.

På grund av olikheter i organisation och förutsättningar kan det inledningsvis bli svårt med en fullständig harmonisering av regler och avgifter. Men rekommendationerna visar en gemensam viljeinriktning och alla folkbiblioteksorganisationer har gemensamma mål att sträva emot. Biblioteken kan även ta stöd av varandra och återanvända underlag och dokument. Därigenom finns en fortlöpande process i gång som på sikt kan ge större effekt än om det omedelbart krävs en fullständig harmonisering.

Rekommendationerna gäller inledningsvis följande områden:

- Reservationsavgifter
- Försenade medier
- Förkommet material
- Nytt bibliotekskort
- Bibliotekskort för barn

Reservationer

Mål: Att reservationsavgifter tas bort

När en låntagare vill reservera en utlånad bok kan låntagaren ställa sig i reservationskön. Reservationsavgiften är i de flesta kommuner i länet redan borttagen, men i de fem-sex kommuner som har en reservationsavgift ligger den normalt på 10 kr.

Biblioteken ska enligt bibliotekslagen (2§) främja litteraturens ställning och intresset för bildning. För en del användare kan avgiften få till följd att de väljer att inte komma till biblioteket för att låna böcker. Det får motsatt effekt än att främja läsning. Borttagna avgifter innebär att personal frigörs till andra uppgifter och det blir en större rotation på mediebeståndet. En intäkt försvinner men det gör även arbetstiden för att hantera avgifterna.

En farhåga som förts fram är att en slopad avgift kan öka antalet reservationer som ej hämtas ut. Men de kommuner i länet som redan tagit bort avgiften säger att de inte har den erfarenheten.

Några kommuner har diskuterat att ta en avgift för de som reserverar böcker utan att hämta ut dem, men det är inget som rekommenderas. Det är viktigare att göra en analys av varför låntagare reserverar böcker och sedan inte hämtar ut dem när de finns att tillgå.

En borttagen reservationsavgift frigör personal och medför att en tröskel tas bort samtidigt som det blir större rotation på mediebeståndet.

Försenade medier

Mål: Förseningsavgifterna tas bort på sikt

Borttagna förseningsavgifterna innebär att administrationen minskas och personal kan användas till andra uppgifter. Bibliotekspersonalen behöver inte diskutera och deala med låntagare till exempel vid sjukdom och de därmed inte kunnat lämna tillbaka materialet i tid.

Några kommuner tog bort förseningsavgiften under Covid-19-pandemin och erfarenheterna var positiva. Det blev inte några problem eller svinn. Barnböcker och andra barnmedia är redan idag normalt utan några förseningsavgifter.

Frågan om förseningsavgifter hänger samman med frågan om och rutinen kring ersättning för ej återlämnat material. När är en bok försenad och när blir den förkommen? En modell kan vara att biblioteket skickar ut tre påminnelser på sms om att en bok ska lämnas tillbaka. Efter den tredje påminnelsen anses boken förkommen och den rutinen startar. Det kan handla om inkasso eller faktura beroende på rutin i respektive kommun.

När det gäller studielitteratur/kurslitteratur kan det även fortsättningsvis komma att behövas förseningsavgifter. Här styrs möjligheterna av bibliotekssystemen, hur det går att särskilja olika media samt kommunikationen till användarna. Det är frågor som kan behövas utredas närmare.

Förkommet (ej återlämnat) material

Mål: För förkommet (ej återlämnat) material rekommenderas följande avgifter:

Vuxenmedia ersätts med minst 300 kr eller mer beroende på faktisk kostnad (exempelvis studiematerial)

Film och TV spel	600 kr
CD skiva	200 kr
Pocket	100 kr
Tidskriftsnummer	100 kr

Kulturförvaltningen

Beslutsnummer:
29/ 2023
Diarienummer:
KN 2023/450

Fjärrlånad media Faktisk kostnad

Barnmedia 0 kr

Biblioteken är kulturdrivande, inte vinstdrivande. Men en borttagen avgift för försenade medier innebär inte att låntagare ska slippa betala för medier som inte återlämnas eller kommer bort. Bibliotekens uppdrag är att låna ut litteratur gratis, inte att låntagare kan behålla medier ur den gemensamma resursen.

Flera kommuner har redan borttagna avgifter för förkomna barnmedier oavsett ålder på låntagare.

Nytt bibliotekskort

Mål: Ett nytt bibliotekskort ska vara gratis, gäller även ersättningskort för förlorade kort

I dag varierar avgiften mellan kommunerna från 0 till 30 kr för att en låntagare ska få ett nytt bibliotekskort som ersätter ett borttappat kort. I dag är det vanligt att låntagarna använder sitt personnummer och scannar sitt id-kort eller liknande. Därmed faller frågan om en avgift för de borttappade fysiska bibliotekskorten och rekommendationen är att bibliotekskorten ska vara gratis.

Bibliotekskort för barn

Mål: Barn från 13 år kan få ett bibliotekskort utan vuxens närvaro

En åldersgräns på 13 år för eget lånekort utan vuxens närvaro/godkännande harmoniserar med vården där ett barn har egen journal från 13-års ålder. Påminnelser kan gå direkt till barnet då de flesta barn har en egen telefon eller en egen e-postadress, till exempel via skolan.

En förutsättning för att kunna erbjuda bibliotekskort till barn från 13 år är att media riktad till barn ska vara avgiftsfri även vid förkommen media. I detta fall följer vi Barnkonventionens ålder att man är barn upp till 18 år. Omyndiga får inte ingå juridiskt bindande avtal men om biblioteken inte har avgifter är det inte någon ekonomisk fråga. En 13-årsgräns möjliggörs således genom att biblioteket tar bort avgiften för barnmedia.

Några verksamheter lånar även ut andra saker på bibliotekskortet, till exempel instrument vilket kan ha ett betydande värde. I de fallen krävs en separat låneöverenskommelse som hanteras på annat sätt.

Sammanfattningsvis:**Reservationer** Mål: Att reservationsavgifter tas bort**Försenade medier** Mål: Förseningsavgifterna tas bort på sikt**Förkommet material** Mål: För förkommet (ej återlämnat) material rekommenderas följande avgifter: Vuxenmedia ersätts med minst 300 kr, film och TV spel 600 kr, CD skiva 200 kr, pocket 100 kr, tidskriftsnummer 100 kr, fjärrlånad media faktisk kostnad samt barnmedia 0 kr.**Nytt bibliotekskort** Mål: Bibliotekskort ska vara gratis, gäller även ersättningskort för förlorade kort**Bibliotekskort för barn** Mål: Barn från 13 år kan få ett bibliotekskort utan vuxens närvaro/godkännande.**Frågor för fortsatt diskussion**

Frågan om avgift för fjärrlån och en gemensam fjärrlånepolicy behöver diskuteras närmare och regionbiblioteket kommer inom ramen för samverkansarbetet ta frågan vidare. Frågan hänger i viss mån även samman med de regionala transportererna. I dag får endast fjärrlån och material från Finlandsinstitutet och MLC, skickas i de röda transportlådorna.

De avgifter för fjärrlån som diskuterats är:

Fjärrlån inom Sverige 40 kr

Fjärrlån utanför Sverige 200 kr

Artiklar 40 kr

Även frågan om spärr för lån på ett bibliotekskort behöver utredas ytterligare. I dag ser det olika ut på grund av olika processer och rutiner i kommunerna. Frågan kompliceras av att det på kortet kan finnas avgifter för andra delar som kopior och utskrifter. Kortet kan även vara kopplat till användandet av bibliotekets datorer eller liknande tjänster. En möjlighet är att en spärr kopplas till ej återlämnat material och inte till en avgift.

Härutöver finns det fler frågor att diskutera vidare som till exempel lånetider, låsa delar av beståndet, studentlitteraturen mm. Regionbiblioteket behöver ta fram en återkommande årlig process där biblioteken inom regionen tar upp nya frågor för harmonisering. Utifrån utfallet tas det sedan fram gemensamma underlag inför beslutsprocesser i respektive kommun.

Kulturförvaltningen

Beslutsnummer:
29/ 2023
Diarienummer:
KN 2023/450

Information

Ovanstående rekommendationer är inför beslut diskuterade vid möte med FSKF, Föreningen Storstockholms kultur- och fritidschefer, den 31 mars 2023.

Förslag till beslut

Beslutas att Regionbibliotek Stockholm fastställer ovanstående regionala rekommendationer avseende avgifter och lån.

Beslut:

Enligt förslag till beslut

Peter Axelsson

Chef, Regionbibliotek Stockholm

Bilagor:

Förslag på tjänsteskrivelser

Bilagor

Bilaga 1

Borttagande av reservationsavgifter

Förslag till beslut

X-nämnden beslutar

1. Reservationsavgifter på biblioteken tas bort.

Sammanfattning av ärendet

Att reservera innebär att en låntagare gör en beställning till biblioteket att ställa undan en bok. Idag kostar en reservation X kronor. Att ta bort reservationsavgifterna är ett sätt att utjämna ojämlikheten och att främja demokratin. Därför föreslår förvaltningen att nämnden tar bort reservationsavgifterna på biblioteken.

Ärendet

Att reservera innebär att en låntagare gör en beställning till biblioteket att ställa undan en bok. Om boken är utlånad sätts låntagaren i kö. Kön är gemensam för hela folkbiblioteksorganisationen och böcker skickas mellan folkbiblioteken. När boken är tillgänglig får låntagaren ett meddelande om att den finns att hämta i X dagar innan den går vidare till nästa person i kön. Möjligheten att reservera underlättar för låntagaren att beräkna när en viss bok är tillgänglig utan att behöva bevaka det eller åka till olika bibliotek i kommunen. Reservationer mellan olika kommuner och biblioteksorganisationer kallas fjärrlån. De omfattas inte av det här förslaget.

Reservationer gör att böcker skickas mellan bibliotek och att de ställs undan till en låntagare i X dagar, vilket medför att det blir en längre tid då de inte är tillgängliga för andra låntagare jämfört med om en låntagare hämtat boken själv i hyllan när den var ledig. Reservationsavgifter är ett sätt öka benägenheten hos låntagare att hämta ut sina reservationer så att böcker inte står på reservationshyllan i väntan på att bli utlånade längre tid än nödvändigt.

Idag kostar en reservation X kronor. För personer som gör många reservationer och som har en svår ekonomisk situation kan det bli en kännbar kostnad. Behovet av reservationer är större för personer som har svårt att ta sig till ett bibliotek. Vidare har de som bor vid ett större bibliotek generellt mindre användning av dem, vilket innebär en ojämlikhet.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen anser att alla bör kunna använda bibliotekens tjänster på lika villkor oavsett bostadsort. Att ta bort reservationsavgifterna är ett sätt att utjämna ojämlikheten och att främja demokratin.

Om ett borttagande av reservationsavgiften får effekter som innebär försämrad service till låntagarna finns det möjligheter för biblioteken att vidta andra åtgärder än att erlagga avgifter för reservationer. Det skulle exempelvis kunna handla om att begränsa mängden reservationer en låntagare kan göra eller hur länge reserverat material ställs undan i väntan på att lånas innan det går vidare till nästa person i kön. Insatser kan också göras punktvis mot särskilda kategorier av medier som ofta reserveras, som nyutkommen skönlitteratur eller kurslitteratur. Förvaltningen bedömer att risken är låg för stora negativa effekter men bevakar frågan och agerar efter behov.

Mellan 2021-10-31 – 2022-10-31 uppgick intäkterna från reservationsavgifterna på biblioteken i XX till xx xxx kronor. Därmed beräknas de årliga intäkterna uppgå till ungefär xx xxx kronor.

På biblioteken i XX har det genomförts en risk- och konsekvensanalys för arbetsmiljön av att ta bort reservationsavgifterna. Inga konsekvenser ses hindra ett borttagande.

Ekonomiska konsekvenser

De minskade årliga intäkterna beräknas uppgå till ungefär xx xxx kronor. Det kan hanteras inom ram för biblioteken.

Exempel 2

Avgifter på Biblioteken i XX

Kontorets förslag till kultur- och fritidsnämnden

Nämnden fastställer avgifter på Biblioteken i XX i enlighet med kontorets förslag, att gälla från och med XXXX.

Sammanfattning av ärendet

Kulturkontoret har arbetat fram ett förslag till nya avgifter för Biblioteken i XX. Flertalet av dagens avgifter föreslås tas bort och kvarvarande avgifter justeras från och med den XXXX.

Biblioteken söker hela tiden nya vägar för att sänka trösklarna och vara en angelägen och attraktiv verksamhet för en så bred befolkningsgrupp som möjligt. Tillgänglighet är nödvändigt för att arbeta brett med läsfrämjande och nå socioekonomiskt utsatta grupper. Som ett steg i den utvecklingen väljer flera bibliotek i landet att ta bort sina avgifter.

Regionbiblioteket i Stockholm har arbetat fram en mer övergripande rekommendation gällande avgifter och utlåningstid för biblioteken inom Stockholms län. Det förslag kontoret lämnar till nya avgifter för Biblioteken i XX är i linje med regionbibliotekets rekommendationer.

Erfarenheten från flera bibliotek som tagit bort många avgifter är att kostnaden för att hantera avgifterna är större än de summor som kommer in. När flertalet avgifter tas bort frigörs personal som hanterat avgifter och krav till andra arbetsuppgifter.

Enligt kulturnämndens reglemente har nämnden i uppdrag att fastställa avgifter för samtliga bibliotek i kommunen.

Kontoret föreslår att kulturnämnden fastställer avgifterna att gälla från och med den XXXX.

Beslutsunderlag

Ärendefördjupning

Bakgrund

Avgifter på bibliotek gör att det finns personer som väljer att inte skaffa bibliotekskort. Rädsla för avgifter och gamla skulder avskräcker från besök och lån. Detta drabbar främst personer med små ekonomiska marginaler.

Idag tar Biblioteken i XX ut en meddelandeavgift för att påminna om försenade medier. Det sker oftast via automatiskt genererat mail och ger ett direkt påslag på 20kr till de ackumulerande förseningsavgifterna. Denna avgift är svår att förklara för låntagare, då biblioteken redan tar betalat för själva förseningen.

Bibliotek som redan har tagit bort avgifter kan vittna om att medier lämnas tillbaka i liknande omfattning.

Denna bild bekräftas av Biblioteken i XX egna erfarenheter då många avgifter tillfälligt togs bort i samband med de anpassningar som Covid-pandemin krävde.

Erfarenheten från flera bibliotek som tagit bort många avgifter är att kostnaden för att hantera avgifterna är större än de summor som kommer in. När flertalet avgifter tas bort frigörs personal som hanterat avgifter och krav till andra arbetsuppgifter.

Regionbiblioteket i Stockholm har tagit fram en övergripande rekommendation gällande avgifter och utlåningstid för biblioteken inom Stockholms län. Det förslag kontoret lämnar till nya avgifter för Biblioteken i XX är i linje med regionbibliotekets rekommendationer.

Förslag till nya avgifter

XX

Ekonomiska konsekvenser och finansiering

De avgifter som föreslås att tas bort medför minskade intäkter. Samtidigt föreslås ett antal höjningar av mer sällan förekommande avgifter som delvis kompenserar bortfallet.

Kontorets bedömning är att avgiftsförändringarna på totalen kommer att innebära ett intäktsbortfall för biblioteken vilket hanteras inom ram.

Detta dokument är elektroniskt signerat och juridiskt bindande.

Enhetschef kulturförvaltningen: Peter Axelsson